

**В. В. Хребтова,**  
кандидат педагогічних наук  
(Запорізький національний університет)

## **ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

**Постановка проблеми.** У процесі інтеграції України в європейський простір та міжнародну спільноту перед вищими навчальними закладами юридичного профілю постає завдання не лише якісної підготовки майбутніх юристів до виконання професійних обов'язків, а й їх особистісно-духовного розвитку, центром якого є високий рівень загальної культури, толерантність, менталітет співробітництва, ціннісний плюралізм, культурний релятивізм та здатність до міжкультурної комунікації іноземною мовою, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення полікультурного виховання як одного з основних чинників становлення молоді особистості в багатовимірному суспільстві.

**Метою статті** є розкриття сутності педагогічних умов ефективності полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Визначення педагогічних умов ефективності полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей потребує уточнення поняття "педагогічні умови".

У філософському словнику поняття "умови" визначено як "вагомий компонент комплексу об'єктивних речей і їх станів, взаємодій, з якого з необхідністю виникає існування даного явища" [9, с. 707]. У словнику російської мови С. Ожегова "умови" визначено з кількох позицій, зокрема як "обставини, від яких щось залежить; правило, яке встановлене в певній галузі життєдіяльності; обстановка, в якій щось відбувається; вимоги, від яких потрібно відштовхуватись" [5, с. 821].

Пошуки визначення поняття "педагогічні умови" показали, що цю категорію досліджували й обґрунтовували науковці Ю. Бабанський, О. Гура, І. Підласий, Л. Сподін, О. Федорова та ін.

Поняття "педагогічні умови" обґрунтовано низкою психолого-педагогічних досліджень [4; 7; 8]. Так, О. Федорова [8] під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання і виховання, методів, організації навчально-виховного процесу і матеріальних засобів її здійснення, які забезпечують успішне вирішення поставленого завдання.

У психолого-педагогічній літературі зустрічається перелік цих умов. Встановлено найбільш важливі фактори (педагогічні умови виховання): мотивація виховання; потреба у вихованні; вміння виховуватися; працездатність виховання; обсяг навчально-виховної діяльності; регулярність і систематичність виховання; активність студентів у вихованні; стимулювання виховання; управління вихованням; застосування знань на практиці; мислення при засвоєнні знань (Ю. Бабанський, І. Підласий) [1; 6].

Ефективність полікультурного виховання студентів юридичних

спеціальностей багато в чому обумовлена конкретними педагогічними умовами, в яких формується полікультурність. Будь-яке середовище, об'єкт або обставина стають умовою тільки по відношенню до інших процесів, явищ, тому що залежить від них. Усі фактори, що впливають на навчально-виховний процес, поділяють на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх Л. Сподін [7] відносить: організацію навчально-виховного процесу; зміст навчального матеріалу; міжособистісні взаємодії.

Під фактором організації навчально-виховного процесу розуміємо вдосконалення як форм організації навчально-виховного процесу, так і методів виховання, а також професійне спрямування при викладанні іноземної мови. Фактор змісту навчального матеріалу передбачає новизну, теоретичну і практичну значущість, міжпредметні зв'язки. Міжособистісні зв'язки стосуються взаємин між студентами і викладачем.

До внутрішніх факторів відносять: професійно значущу мотивацію; потребу в самовдосконаленні; здібності; зацікавленість у знаннях, у своєму професійному становленні.

Отже, педагогічні умови – це необхідні й достатні обставини, від яких залежить ефективність навчально-виховного процесу.

Спираючись на принципи полікультурного виховання особистості, гуманістичну парадигму освіти [2; 3], рекомендації Комітету з питань освіти при Раді Європи щодо рівнів володіння іноземним мовленням і підготовки програм з іноземних мов, цілі й завдання, закладені у програмах з іноземних мов, вважаємо, що заняттям з іноземних мов, обумовлених ідеєю полікультурного розвитку особистості студента, мають бути притаманні такі ознаки: системність навчання; створення цілісної картини знань з іноземної мови в органічному поєднанні з культурою народу, що є її носієм; організація гармонійної співпраці учасників педагогічного процесу (викладача та студентів); креативність навчання; розвиток пізнавальних потреб; гуманізація та гуманітаризація процесу навчання іноземних мов.

Підсумовуючи викладене, доречно, на наш погляд, визначити педагогічні умови як фактори, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу для досягнення кінцевої мети із запланованими результатами. Перелік умов вказує на те, що педагогічні умови є проявом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Теоретико-методологічною основою дослідження педагогічних умов ефективності полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов у вищих навчальних закладах є положення про те, що навчальна дисципліна "Іноземна мова" (на прикладі викладання англійської та французької мов) має значні виховні можливості, полікультурний потенціал соціокультурного компонента сприяє залученню до навчально-виховного процесу когнітивної (інтелектуальної), пізнавальної, емоційно-чуттєвої сфер особистості студента в контексті полікультурної спрямованості педагогічного процесу засобами іноземних мов.

Визначаючи педагогічні умови, враховуємо основні шляхи підвищення ефективності полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей: підвищення полікультурної мотивації і розвиток професійної спрямованості студентів на майбутню професію; організацію

активної та самостійної полікультурної діяльності; забезпечення відповідності засобів виховання полікультурного змісту їх майбутньої правничої діяльності, тобто врахування специфіки предметів і навчального закладу.

Для того, щоб навчально-виховна діяльність у контексті полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей була ефективною, необхідно виконати низку педагогічних умов, до яких відносимо такі: *спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста; реалізація виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; створення полікультурного виховного середовища.*

*Спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста* забезпечується шляхом формування в студентів юридичних спеціальностей позитивної мотивації до полікультурних цінностей та полікультурної діяльності засобами іноземних мов, вироблення потреби в систематичності й наполегливості навчально-виховної праці, орієнтацію на самоосвіту та безперервне самовиховання.

Перша умова впроваджується передусім через введення в навчально-виховний процес студентів юридичних спеціальностей розробленого спеціального курсу “Формування полікультурної особистості”. Структура занять спецкурсу ґрунтується на використанні виховного потенціалу теоретичного матеріалу в поєднанні з практичними вправами, елементами крос-культурного тренінгу, аналізом полікультурних ситуацій, екскурсіями для іноземних гостей, конкурсами “Поліглот”, “Містер Всезнайко”, “Знавець іноземних мов та культур”, юридичними вікторинами, віртуальними подорожами країнами світу, зустрічами з цікавими людьми – представниками іншомовних країн, здійсненням пошукової роботи, стимулюванням міжкультурної комунікації з представниками інших культур, участю в міжнародних фестивалях, міжнародних молодіжних конференціях, відвідуванням виставок, музеїв, електронним листуванням із представниками інших країн, подорожами країнами світу.

В основу професійної полікультурної підготовки майбутнього юриста покладено розуміння сутнісних соціально-психологічних механізмів полікультурного розвитку особистості, опис яких потребує спеціального наукового інструментарію, що висвітлюється в теоретичній частині курсу й включає такі поняття: сутність полікультурного розвитку особистості, принципи культуровідповідності, полікультурності, толерантності та ін.; процес ціннісної та діяльнісної інтеграції особистості в культурну сферу різних народів; інтеріоризація механізмів успішної міжкультурної комунікації з представниками різних культур.

Предметом діяльності спеціального курсу “Формування полікультурної особистості” є: проведення зборів, зустрічей, фестивалів, конференцій, круглих столів, диспутів; сприяння вивченню іноземних мов; участь у видавничій студентській діяльності; проведення пізнавально-розважальних заходів (конкурсів, вікторин, інтерактивних занять); підвищення інтелектуального рівня та обізнаності студентів щодо європейської культурної спадщини.

Тож упровадження спеціального курсу “Формування полікультурної особистості” сприяє спрямованості на полікультурність як ціннісну

особистісну якість майбутнього юриста, активізує навчальний та творчий потенціал студентів, розвиває комунікативні навички, оптимізує процес засвоєння полікультурних знань і формує інтерес до міжкультурної комунікації засобами іноземних мов у майбутній професійній сфері на міжнародному рівні.

*Виховний потенціал іноземних мов у контексті міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції* реалізовувався в процесі аудиторної роботи під час вивчення дисципліни “Іноземна мова”. Студентам пропонувалися дидактичні завдання полікультурного спрямування, проводилися інтерактивні методи полікультурного виховання (крос-культурний тренінг, проект, стимуляція, рольові ігри, дебати, аналіз джерел, інтерактивне моделювання). Ефективними виявилися ділові ігри іноземною мовою, що мають фахове спрямування (заняття-екскурсії, юридичні консультації, судові засідання, парламентські дебати, проведення допитів тощо).

Серед видів позааудиторної роботи із навчальним матеріалом полікультурного спрямування найбільшу дієвість мали переклад текстів юридичної тематики іноземною мовою (міжнародні договори, конвенції, документи нотаріального посвідчення, документація цивільного, сімейного та кримінального права, а також цивільно-процесуальні та кримінально-процесуальні акти), завдання на оцінку композиційної завершеності запропонованих документів (правильно скласти преамбулу та диспозицію норми; заповнити прогалини в документі; знайти невідповідність між нормами міжнародного права та нормами права певної країни; розробити орієнтування для міжнародної поліції (Інтерпол, Європол) злочинця або розшукованих речей; подання апеляції до Європейського (міжнародного) суду; розгляд ратифікацій міжнародних угод) тощо.

Навчальна дисципліна “Іноземна мова” (на прикладі викладання англійської та французької мов) має значні виховні можливості; полікультурний потенціал соціокультурного компонента сприяє залученню до навчально-виховного процесу когнітивної (інтелектуальної), пізнавальної, емоційно-чуттєвої сфер особистості студента в контексті полікультурної спрямованості педагогічного процесу засобами іноземних мов.

*Полікультурне виховне середовище* як соціокультурно детермінований комплекс і результат взаємодії суб'єктів виховання, що репрезентують багатоманітність правових культур, створювалося передусім завдяки діяльності “Євроклубу”, який координує діяльність виховних інституцій у вищому навчальному закладі юридичного профілю. Основними формами його роботи є: проведення зустрічей і клубних змагань студентів юридичних спеціальностей, які є членами євроклубу (іноземними мовами); святкування дня народження євроклубу; проведення творчих конкурсів (конкурс есе, статей, творів на євротематику іноземною мовою); святкування Дня Європи (травень); випуск газети студентського самоврядування; підготовка та реалізація юридичних проектів; самостійний добір правничого матеріалу полікультурного спрямування іноземною мовою; організація та проведення концертів, конкурсів, вечорів, вікторин, інтелектуальних аукціонів; участь у полікультурній діяльності; організація обмінів/листування з вищими навчальними закладами європейських країн;

зустрічі з представниками інших країн, використання мультимедійних ресурсів для здійснення міжкультурної комунікації з представниками інших країн (Skype-конференції).

Позааудиторна робота будувалася на принципах зацікавленості та добровільної участі в ній, урахуваючи полікультурні інтереси та нахили студентів юридичних спеціальностей. Робота “Євроклубу” була логічним продовженням аудиторних занять з іноземної мови і відбувалася паралельно з практичними заняттями дисципліни “Іноземна мова”, допомагаючи студентам-юристам засвоювати полікультурні знання, розвивати навички успішної міжкультурної комунікації засобами іноземних мов, сприяти полікультурному вихованню, задовольняти полікультурні потреби та активізувати міжкультурну взаємодію з представниками інших країн у галузі юриспруденції.

Визначаючи зміст, форми і основні напрями позааудиторної роботи студентів, ми враховували, що саме необхідно знати й уміти майбутнім юристам для успішної міжкультурної діяльності в професійній сфері на міжнародному рівні. При цьому брали до уваги програми з навчальної дисципліни “Іноземна мова”. Інформація, отримана під час роботи “Євроклубу”, використовувалась під час аудиторних занять. Зокрема, написання й обговорення есе, статей, творів на євротематику іноземною мовою, вивчення досвіду дослідницького відділу студентського самоврядування за темою “Особистість й полікультурний простір”, обговорення полікультурно орієнтованих дилем, полікультурних ситуацій, виконання студентами ролі майбутніх фахівців у галузі права під час поїздки закордон з обміну досвідом.

І навпаки, дискусії, моделювання полікультурних ситуацій, проекти, дебати, крос-культурні тренінги, розпочаті на практичних заняттях з іноземної мови, продовжувалися в позааудиторній роботі, поглиблюючись під час зборів, зустрічей, фестивалів, конференцій, круглих столів, диспутів. Проведення пізнавально-розважальних заходів (конкурсів, вікторин, інтерактивних занять, інтелектуальних аукціонів, використання мультимедійних ресурсів для здійснення міжкультурної комунікації з представниками інших країн, поїздки закордон з обміну досвідом фахової спрямованості іноземною мовою, співпраця з Інтерполом, Європолом, міжнародними правоохоронними органами) мали своє логічне продовження в аудиторній роботі.

Такі методики роботи були корисними, позаяк активізували сприйняття студентами юридичних спеціальностей навчального матеріалу полікультурної спрямованості, сприяли вдосконаленню взаємодії учасників навчально-виховного процесу, надавали можливість моделювання полікультурних ситуацій у контексті майбутньої юридичної діяльності на міжнародному рівні, формували полікультурну вихованість.

**Висновки.** Таким чином, нами визначено та обґрунтовано сутність педагогічних умов ефективності полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей. Такими умовами ми вважаємо: спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста; реалізація виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; створення полікультурного виховного середовища.

**Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження.** Представлені нами педагогічні умови мають перспективний розвиток у процесі формування полікультурної вихованості студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1977. – 254 с.
2. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 11-17.
3. Боришевський М. Й. Психологія виховання і державотворення / М. Й. Боришевський // Інформ. Бюлетень АПН України: псих.-пед. новини. – 1994. – №2 – травень – червень. – С. 1-5.
4. Житник Н. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів економіки у коледжі II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Житник Ніна Василівна. – Кривий Ріг, 2002. – 233 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 60 000 слов / Сергей Иванович Ожегов ; под ред. Л. И. Скворцова. – 25-е изд., испр. и доп. – М. : Мир и образование, 2006. – 976 с.
6. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.
7. Сподін Л. А. Педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості студентів вищих аграрних закладів освіти: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. А. Сподін. – К., 2001. – 228 с.
8. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высш. шк., 1970. – 301 с.
9. Философский энциклопедический словарь / ред. кол.: Л. Ф. Ильичев и др. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 849 с.

**УДК 37.026:744**

**Л. О. Цвіркун,**  
аспірант  
(Криворізький педагогічний інститут  
ДВНЗ "Криворізький національний університет")

#### **ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНО- КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

**Постановка проблеми.** Тенденції розвитку вищої освіти України характеризуються пошуком різноманітних підходів до побудови навчального й виховного процесу майбутніх інженерів та вдосконаленням освітніх концепцій. Актуальним є застосування в педагогічній практиці